

FELSŐOKTATÁS-POLITIKA ÉS ÁLLAMI FINANSZÍROZÁS

A 2007. ÉVI FELVÉTELI TANULSÁGAI A GAZDASÁGTUDOMÁNYI ALAPKÉPZÉSBEN

A gazdaságtudományi képzés a 2007. évi felsőoktatási felvételi eljárás egyik nagy vesztese. Az állami finanszírozású alapképzési helyek számának drasztikus csökkenése mellett a kormányzati felsőoktatási politika határozott preferenciákat érvényesít a képzési terület belső arányainak, azaz az egyes gazdaságtudományi szakok létszámkeretének meghatározása során is. Tanulmányunk célja az ennek nyomán kialakuló létszámstruktúra belső arányainak, egyes szakokra és intézményekre gyakorolt hatásainak vizsgálata, előtérbe helyezve a közgazdasági szakok, ezen belül az alkalmazott közgazdaságtan szak (és az általunk kiemelt szempontok többségében hasonlóan viselkedő gazdaságelemző szak) megítélésünk szerint nyugtalanító fejleményeinek tárgyalását. Tanulmányunk nem titkolt célja, hogy segítse az összehangolt nyomásgyakorláshoz szükséges közös platform kialakítását azon intézmények és döntéshozók esetében, akik a közgazdasági (Economics) képzési ág jövőbeni egészséges fejlődésében érdekeltek.

1. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

A 2007-ben bevezetett új alapképzési felvételi rendszerben az egyes képzési helyek állami finanszírozású hallgatói létszáma a következő tényezők interakciójában alakul ki:

- *a keresleti oldal*, azaz a jelentkezők pontszáma és kinyilvánított preferenciái;
- *a kínálati oldal*, azaz az egyes képzőhelyek döntése egyrészt az indítani kívánt szakokról, másrészt az állam által évente tételesen meghatározott maximális hallgatói kapacitásának megosztási irányszámairól saját képzési kínálatán belül;
- *az állami szabályozás*, azaz az állami finanszírozású hallgatói helyek, képzési területek, valamint ezen belül egyes szakok közti arányok kialakítása.

A 2007-ben a legnagyobb abszolút veszteségeket az államilag finanszírozott felvettettek száma tekintetében a gazdasági képzési terület szenvedte el. A közel 2800 fős létszámcsökkentés sokkal nagyobb, mint a súlyos és tartós munkapiaci túlkínálattal szembesülő képzési területeken (például bölcsész, pedagógus, társadalomtudományi) végbement restriktció.

A gazdasági képzési területen végrehajtott korrekció belső struktúrájának, az egyes gazdasági szakok országos keretlétszámainak kialakítása ellentmondásos módon ment végbe. Miközben az üzleti képzési ágon nyomokban felfedezhető egyfajta normatív, a keresletsemlegesség irányába mutató elv az intézményi szintű határpontszámok hozzávetőleges kiegyenlítődése formájában, aközben a közgazdasági képzési ágon egészen kirívó eltéréseket is akceptál az oktatási kormányzat. A közgazdasági képzési ághoz tartozó *gazdaságelemzés* és *alkalmazott közgazdaságtan* alapszakokon rendkívül magas határpontszámok, és az utóbbi szak esetében érthetetlenül alacsony felvételi arány tapasztalható, ugyanakkor a közszolgálati alapszak hasonló

mutatói – a gazdasági képzési terület egészét szemlélve is – a másik végletet jelentik. A minőség fejlesztésének érvét mind inkább előtérbe helyező kormányzati kommunikáció fényében rendkívül disszonáns, hogy a diszkriminatív keretallokáció pontosan azokat az intézményeket sújtja, amelyek a független sajtóorgánumok által publikált ágazati képzési rangsoroknak folyamatosan a legelején találhatók. Ugyanakkor a fenntarthatóság szempontját szemlélve már 2–3 év távlatában is veszélybe kerülhet e képzőhelyek léte a gazdaságelemzés és az alkalmazott közgazdaságtan alapszakokon megdőbbentően alacsonyra kalibrált állami finanszírozású hallgatói létszámok révén.

A közgazdasági képzési ágon belül feltárt disszonanciák egyetlen logikus magyarázata, hogy a szakszintű keretallokáció horgonyát a 2006-os, még egyedi intézményi alkukon alapuló létszámelosztás adta, és az oktatási kormányzat csak túl óvatos – ezért bizonyos értelemben kontraszelektív! – lépéseket tett az egyes szakok keresletsemlegesebb kezelése irányába.

A 2006-os induló pozíciók más tekintetben is súlyos torzulásokat idéztek elő. A közgazdasági és az üzleti képzési ágak, illetve szakok ezt megelőzően nem voltak világosan elkülönítve hazánkban. A szétválasztás során az üzleti képzési ágat – figyelembe véve a korábbi évek túlképzését is – nagyjából a nemzetközi standardoknak megfelelő méretűre kalibrálták a teljes hazai felsőoktatáson belül.

A közgazdasági képzési ágba integrált három szakra felvett hallgatók részaránya azonban jóval alulmúlja a nemzetközileg szokásos arányokat. A hazai felsőoktatáspolitikában sok tekintetben mintának vett angolszász országok (USA, Egyesült Királyság) és Németország megfelelő, szakokra vonatkozó adatait szemlélve kiderül, hogy a közgazdasági (economics) képzésben részesülő hallgatók részaránya a teljes felsőoktatási palettára vetítve minimum duplája, egy reálisabb szemléletben 4–5-szöröse a hazainak (noha utóbbiba természetesen a közszolgálati szakot is beleszámítottuk). Nehéz volna bármely olyan nemzeti sajátosságot nevesíteni, amely ezt az óriási eltérést megindokolhatná. A gazdaságelemzés és az alkalmazott közgazdaságtan alapszakokon tapasztalható kiemelkedően magas felvételi ponthatárok is sokkal inkább a létszámkeretek, mintsem a hallgatói kereslet szűkösségét jelzik.

A gazdaságtudományok képzési területén a legintenzívebb a nem állami fenntartású intézmények jelenléte a kínálati oldalon. Az állami finanszírozású alapképzési hallgatói helyek 11,5 százalékának (2007-ben 703 fő) allokálása magán- vagy alapítványi fenntartású főiskolákra történt. A nem állami intézmények részaránya ráadásul növekvő, mert noha a jelentkezők száma nagyobb mértékben esett vissza náluk, mint az állami felsőoktatási intézmények esetében, de a felvettek száma már kevésbé dinamikus csökkent. További sajátossága a nem állami intézményi körnek, hogy a felvettek számával súlyozott határpontszámok és az egyes képzőhelyekre jutó átlagos szaklétszámok is jóval alacsonyabbak, mint az állami intézményeknél. E jelenségekre együttesen két okot találtunk. Egyrészt a nem állami intézmények tudatosan emelik be szakportfóliójukba azokat a szakokat, amelyekben az állami intézmények kínálata viszonylag szűkösebb. Másrészt – és nyilvánvalóan ez a fontosabb – az állami fenntartású intézményeknek a felvételi létszámokban és pontokban is visszaköszönő minőségi differenciáltsága biztosít életteret számukra. A nem állami intézmények masszív jelenlétét a náluk is kevésbé keresett, kevesebbre értékelt állami intézmények garantálják.

A jelen írás alapjául szolgáló műhelytanulmányunkban (elérhető a cikk végén közölt címen) a felvételi mechanizmus egy fontos dinamikus aspektusát is szemügyre vettük. A gazdasági szakok 2006 és 2007 közti képzőhely szintű keresztmetszeti adataiból, valamint a 11 nagy hallgatói létszámú tudományterület 2001 és 2007 közti paneladataiból kiindulva kimutatható, hogy a jelentkezői kereslet struktúráját pozitív visszacsatolások is befolyásolják: a jelentkezők hajlamosak azokat a szakokat, intézményeket és tudományterületeket választani, ahol a megelőző évben a felvettek aránya az elsőhelyes jelentkezőkhöz képest magasabb volt. A jelentkezők tehát a „kisebbségi ellenállást” keresik. Ez jó hír a képzési területek hallgatói létszámának jövőbeni változását differenciált célokkal megközelítő oktatáspolitikára számára. Jogos lehet a remény, hogy a potenciális jelentkezők megértik a képzési területenként 2007-ben markánsan eltérően változó államilag finanszírozott létszámkeret üzenetét. De hasonlóan fontos és hatékony eszköz lehet az államilag támogatott létszámkeretek módosítása akkor is, ha az oktatáspolitikai korábbi téves döntéseit kívánja korrigálni. A közgazdasági képzési ágon hasonló korrekció több – már felsorolt – okból is elkerülhetetlennek látszik.

A diszkrecionális „finomhangolás” keretében végrehajtott korrekciós lépéseknél is fontosabb lenne perspektivikus szemléletben, hogy az államilag finanszírozott hallgatói helyek szakok közti allokációja a jövőben eleve világosan kommunikált normatív elvek mentén történjen. Erre kiválóan alkalmas lehet a Rektori Konferencia javaslata, nevezetesen hogy a jövőben az egyes képzési területen belül valamennyi szakra történjen meg az intézményi határpontok kiegyenlítődése a meghirdetett kapacitáshatárokig. 2007-ben ez még a közgazdasági képzési ágon belül sem valósult meg. A kommunikált kormányzati célokkal ellentétes hatást indukáló diszkrecionális, szakszintű keretszám-allokációs döntések viszont nehéz helyzetbe hoztak egyes diszciplínákat, az azokat hosszú ideje magas színvonalon művelő intézményeket, és főleg azokat a fiatal jelentkezőket, akik magas felvételi pontszámmal érkezve bíztak benne, hogy *felvételük valóban csakis teljesítményükön* és jelentkezésük realitásán múlik.

2. A KORMÁNYZATI RETORIKA ÉS A FELSŐOKTATÁS

A kormányzati felsőoktatási koncepció aktuálisan éppen hangsúlyosnak gondolt összetevői, a felsőoktatási reform már megvalósított, vagy folyamatban levő, illetve éppen tervezett lépései az utóbbi néhány évben – az oktatáspolitikai, ezen belül főleg a felsőoktatás-politika vonatkozó anyagai mellett – integráns részét képezik a kormányzati gazdaságpolitika összefoglaló dokumentumainak is. Ezen anyagok teljes körű áttekintésére nem lévén módunk, célunk jelen esetben mindössze néhány fontosabb kormánydokumentum kapcsolódó retorikai fordulatainak felidézése.

A 2006-ban meghirdetett *4 éves kormányprogram* érdemi változásokat ígért a hazai felsőoktatás rendszerében. „A következő évek a felsőoktatási reform megvalósításának éveit lesznek. A bolognai rendszerű képzés bevezetésével 2006 szeptemberétől a teljes alapképzés új szakrendszer szerint indul, és a 2007. tanévtől folyamatosan meghirdetésre kerülnek a mesterszakok. Néhány év elteltével már a magyar egyetemekről, főiskolákról kikerülő diplomája is az Európa bármely pontján megszerzett oklevéllel azonos értékűvé válik. Annak érdekében azonban, hogy a diploma

valóban olyan tudást is jelentsen, amire a gazdaságnak és a társadalomnak szüksége van, a pályakezdő diplomások tudása találkozzon a piac, a fejlesztő-fejlődő magyar gazdaság és közszolgálat igényeivel, a következő években további jelentős változásokra van szükség.”¹

A felsőoktatási reform megszokott fordulata mellett a kormányzati retorika mindinkább hangsúlyos elemeként megjelenik a munkaerőpiac elvárásaihoz igazodó felsőoktatás kialakításának szándéka, a megvalósítás eszközeként pedig az államilag finanszírozott képzések bemeneti szabályozása, a felvehető hallgatók számának és struktúrájának közvetlen meghatározása. „A felsőoktatás kapacitását, a képzés szerkezetét, a megszerzett tudással szembeni követelményeket szorosabban kötjük a globalizálódó munkaerőpiac igényeihez és követelményeihez, és fejlesztjük a gyakorlati képzés feltételeit. A finanszírozott létszám meghatározásába bevonjuk a foglalkoztatók, a munkaerőpiac szereplőit. Az államilag finanszírozott létszám keretei között növeljük a műszaki és természettudományos szakokra felvehető létszámát.”²

A 2006. decemberi, *aktualizált konvergenciaprogramban* összekapcsolódik az államháztartás és a felsőoktatási képzési struktúra korrekciójának szándéka. „2007-ben 2006-hoz képest 6 ezer fővel kevesebb, 56 ezer finanszírozott hallgató léphet be a felsőoktatásba. E létszámváltozáson belül a munkaerőpiac igényeinek figyelembevételével a jogász, a bölcsész, a pedagógus és a közgazdász keretszám jelentősen csökken, ugyanakkor a természettudományi, informatikai, műszaki keretszám nő.” A felsőoktatási reformretorika integráns részeként megjelenik az intézményi szintű alkumechanizmusokat felváltani hivatott normatív szabályozás: „...az államilag finanszírozott keretszámok elosztása új allokációs mechanizmus szerint történik 2007-től. Megszűnik az intézményi keretszám-meghatározás, a kormány csak a szakterületi keretszámokról dönt.”³

A kormány első éves munkájáról szóló beszámoló (2007. június 9.) az államilag finanszírozott képzés 2007-ben meghatározott felvételi keretszámairól, az összlétszám és a belső arányok változásairól a minőségi felsőoktatás megvalósítását célzó felsőoktatási reform részeként fogalmaz: „2007-ben már új szabályok határozzák meg az államilag finanszírozott képzésre felvehető számát, szakirányát és a felsőoktatási intézmények közötti elosztását. A felsőoktatásban részt vevők hatalmas mennyiségi növekedését követően – másfél évtized alatt a hallgatók száma megnégyszereződött, a felvételi keretszámok évről évre emelkedtek, miközben az érettségizettek száma csökkent – új, kiszámítható szabály rögzíti az adott évben államilag támogatott képzésre felvehető létszámát. A jövőben az államilag támogatott helyek száma az adott évben érettségizők 68 százaléka. Ez azt jelenti, hogy 2007-ben 56 ezer hallgató vehető fel államilag támogatott képzésre, az előző évi 62 ezer helyett. A társadalom és a gazdaság igényeinek megfelelően módosult a felvehető szakirányok szerinti megoszlása. Emelkedik a természettudományos, informatikai és műszaki képzésre felvehető száma, míg a jogász-, bölcsész-, pedagógus-, közgazdász-képzés keretszáma csökken.”⁴

1 Új Magyarország. Szabadság és szolidaritás. A Magyar Köztársaság Kormányának programja a sikeres, modern és igazságos Magyarorszáért 2006–2010, 26. oldal.

2 Uo.

3 Magyarország aktualizált konvergenciaprogramja 2006–2010. 2006. december, 38. oldal.

4 Beszámoló a kormány egyéves munkájáról. 2007. június 9., 49. oldal.

A kormányzati kommunikációban világosan megfogalmazzák az állami finanszírozás új, normatív rendszerét. A kormányzat feladata a fent említett normatív szabály alapján meghatározott, államilag finanszírozott hallgatói összlétszám képzési területek közötti, a munkaerőpiac bővebben nem részletezett elvárásainak megfelelő arányainak meghatározása. A keretszám intézmények közötti elosztását meghatározó allokációs mechanizmus alapja a hallgatói preferenciákban megfogalmazódó kvázipiaci értékítélet.

A kormányzati kommunikáció és egyben a kormányzati gyakorlat nyilvánvaló hiányossága, hogy elmarad a munkaerőpiac elvárásaihoz igazodó képzési struktúra meghatározásának, normatív szabályainak rögzítése. Mint ismeretes, a kormányzati szabályozás gyakorlata a képzési területek keretszámainak megállapításán túl mélyebben, az egyes szakok szintjéig is meghatározza a felvételi keretszámokat.⁵ Ennek keretében születik meg például a döntés

- a gazdaságtudományi képzési terület belső arányairól, azaz a két képzési ág, a közgazdasági és az üzleti képzés közötti felosztásáról;
- az egyes képzési ágak belső arányairól, azaz a különböző alapképzési szakok részesedésének mértékéről.

3. A KÖZGAZDASÁGI KÉPZÉSI ÁG ÉS A KÖZGAZDASÁGI ALAPKÉPZÉSI SZAKOK 2007. ÉVI FELVÉTELI EREDMÉNYEINEK TANULSÁGAI

A 2007-ben bevezetett új felvételi rendszer értelmében az egyes szakokon és az egyes képzési helyeken az állami finanszírozású hallgatók létszáma a következő tényezők interakciójában alakul ki:

- a *keresleti oldal*, azaz a jelentkezők pontszáma és kinyilvánított preferenciái;
- a *kínálati oldal*, azaz az egyes képzőhelyek döntése egyrészt az indítani kívánt szakokról, másrészt az állam által évente tételesen meghatározott maximális hallgatói kapacitásának megosztási irányszámairól saját képzési kínálatán belül;
- az *állami szabályozás*, azaz az állami finanszírozású hallgatói helyek képzési területek, valamint ezen belül egyes szakok közti arányainak kialakítása.

2007-ben 305 hallgató, a gazdaságtudományi képzési területre felvehető hallgatói létszám *alig 5 százaléka kezdheti meg* államilag finanszírozott alapképzési tanulmányait a közgazdasági képzési ág valamely szakán. A gazdaságtudományi képzési terület egészét sújtó, az új allokációs mechanizmus következtében egyes intézményeket különösen súlyosan érintő veszteségek ellenére a továbbiakban *ezen 305 hallgatói hely allokációs kérdéseivel* szeretnénk bővebben is foglalkozni. Megítélésünk szerint a gazdaságtudományi képzési terület – és ezen belül a közgazdasági képzési ág – belső arányainak ismeretében az elméleti közgazdaságtan hazai egyetemi oktatásának jövője kapcsán *a következő, súlyos kérdések fogalmazhatók meg*:

⁵ Az idézett kormányzati dokumentumok helyenként következtelen megfogalmazása miatt rögzítenünk kell, hogy a jogszabályban (289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet) képzési terület, képzési ág és (alapképzési) szak szerepel, vagyis a továbbiakban a gazdaságtudományok képzési területének közgazdasági és üzleti képzési ágairól, valamint az ezen képzési ágakon belüli alapképzési szakokról esik majd szó.

- Mivel indokolható a kormányzati allokáció jelenlegi rendszere? Megfogalmaztak-e előzetesen bármilyen elvi, normatív megfontolást akár az üzleti és a közgazdasági képzés, akár az egyes közgazdasági szakok kívánatos arányaival kapcsolatban? Amennyiben igen, akkor összhangban állnak-e a követett elvek a kormányzati oktatáspolitikai kommunikációban megfogalmazott célokkal?
- Milyen következményekkel jár a közgazdasági képzési ág egészére, egyes szakjaira és képzőhelyeire a gazdaságtudományi képzési területen belüli jelenlegi részesedése és belső arányainak mai rendszere?
- Mennyiben áll összhangban az allokáció jelenlegi rendszere a közgazdasági szakok, ezen belül az alkalmazott közgazdaságtan szak iránti hallgatói kereslet alakulásával? Mi történt azokkal a jelentkezőkkel, akik magas pontszámmal érkezve bíztak benne, hogy felvételük valóban csak teljesítményükön múlik?
- Hatással van-e a közgazdasági szakok, ezen belül az alkalmazott közgazdaságtan szak keretszámainak adott évi meghatározása a következő év hallgatói keresletének alakulására? Ha létezik ilyen visszacsatolás, akkor a hallgatók mely tényezőkre, például a felvételi pontszámokra vagy a túljelentkezési arányokra a legérzékenyebbek?

3.1. A GAZDASÁGTUDOMÁNYI KÉPZÉSI TERÜLET SZAKONKÉNTI FELVÉTELI EREDMÉNYEI

A felvételi eredmények vizsgálata előtt jeleznünk kell, hogy a gazdaságtudományi képzési terület belső arányainak meghatározása során a munkaerőpiac különösen *nehezen értelmezhető* szempont, mivel egyrészt a munkaerőpiac elsősorban intézményeket, nem pedig szakokat értékel, másrészt – számos más képzési területtel ellentétben – a gazdaságtudományok terén az új, bolognai alapképzési szakstruktúra jelen összetételében gyakorlatilag *előzmények nélkülinek* tekinthető. Valóban normatív elv lehetne viszont az egyes szakok arányainak meghatározására például a hallgatói jelentkezések arányainak követése vagy a felvételi határpontszámok kiegyenlítődése, így ugyanis nemcsak az egyes intézményekkel, hanem az egyes szakokkal szembeni kereslet is a felvételizők preferenciarendezése alapján alakulna ki.

1. táblázat: Az állami finanszírozású hallgatói helyek alapképzési szakok közötti százalékos megoszlása a gazdaságtudományi képzési területen 2006-ban és 2007-ben

	2006	2007
Alkalmazott közgazdaságtan	1,6	1,7
Gazdaságelemzés	0,8	0,8
Közszolgálati	2,8	2,6
Közgazdasági alapszakok	5,3	5,1
Emberi erőforrások	5,0	3,6
Gazdálkodás és menedzsment	32,8	33,6
Kereskedelem és marketing	12,7	11,9
Nemzetközi gazdálkodás	11,2	10,6
Pénzügy és számvitel	17,9	17,8
Turizmus és vendéglátás	15,1	17,3
Üzleti alapszakok	94,7	94,9
Gazdasági szakok összesen	100,0	100,0

Mivel az arányokat a vastagított sorokban is a primer adatokból számítottuk, ezért a kerekítések miatt a részkategóriák összege minimálisan ($\pm 0,1$) eltérhet a vastagított sorokban szereplő értéktől.

A gazdaságtudományi képzési terület 2006-ban és 2007-ben meghatározott belső arányai mindenesetre viszonylagos állandóságot mutatnak, a közgazdasági és az üzleti képzési ág részesedése nagyjából változatlan, érdemi arányeltolódásról inkább csak egyes üzleti szakok között beszélhetünk (*lásd 1. táblázat*). A közgazdasági képzési ág aránya mintegy 5 százalék, a jelenlegi, a bolognai rendszer bevezetésével kialakított közgazdasági alapszakstruktúra pedig egyelőre nagyjából változatlan belső arányok mellett működik.

A 2. táblázat a gazdasági képzési terület államilag finanszírozott képzési helyeire jelentkezők olyan, általunk lényegesnek ítélt adatait és egyszerűen képezhető mutatószámait tartalmazza, mint

- a felvettek aránya az elsőhelyes jelentkezőkhöz viszonyítva, amit a szakszintű kormányzati keretallokáció közvetlenül befolyásol;
- az egyes szakok néhány jellemző határpontszáma, jelesül az intézményi szinten legalacsonyabb, illetve legmagasabb, valamint a felvettek számával súlyozott átlagos intézményi határpontszámai.

A minimális határpontszám jelzi, hogy az adott szakon még állami finanszírozású hallgatóhoz jutó, a felvételi algoritmus tekintetében legutolsó intézmény milyen előzetes teljesítményű jelentkezőket vonz. A maximális határpontszám az egyes szakok elitintézményeibe történő bekerüléshez szükséges teljesítményszintek összehasonlítását teszi lehetővé. A felvettek számával súlyozott intézményi átlag lehet az a – rendelkezésünkre álló adatokból is számítható – mutató, amely leghatásosabban – és a felvettek arányával várhatóan komplementer módon – jelzi, hogy az egyes szakokon a kereslet és kínálat kiegyenlítődése milyen minőségi szinten valósult meg. Összeállításunk elsődleges célja a felvételi folyamatban érvényesített, szakonként meghatározott létszámkorlátok valós hatásainak és következményeinek összefoglalása, ezen keresztül bármiféle, a kormányzati felsőoktatási politika deklarált céljaiból származtatható normatív elv esetleges érvényesülésének feltárása.

2. táblázat: A gazdasági képzési terület államilag finanszírozott képzési helyeire jelentkezők felvételi viszonyszáma és különféle határpontszámai 2007-ben szakonként

	Elsőhelyes jelentkezők (1)	Felvettek száma (2)	Felvettek viszonyszáma (2)/(1)	Határpont		
				Legkisebb	Legnagyobb	Felvetekkel súlyozott átlagos
Alkalmazott közgazdaságtan	344	99	0,29	134	140	139,7
Gazdaságelemzés	78	48	0,62	139	139	139,0
Közszolgálati	318	158	0,50	111	134	122,7
Közgazdasági alapszakok	740	305	0,41	111	140	130,8
Emberi erőforrások	504	218	0,43	119	123	121,9
Gazdálkodás és menedzsment	4915	2008	0,41	120	141	125,3
Kereskedelem és marketing	2280	711	0,31	120	141	128,7
Nemzetközi gazdálkodás	1527	636	0,42	120	144	132,9
Pénzügy és számvitel	2190	1063	0,49	120	139	124,0
Turizmus és vendéglátás	4671	1034	0,22	120	142	130,8
Üzleti alapszakok	16087	5670	0,35	119	144	127,2
Gazdasági alapszakok összesen	16827	5975	0,36	111	144	127,4

A táblázatban szereplő adatok alapján először a közgazdasági és az üzleti képzési ágak egészét összehasonlítva azt látjuk, hogy miközben a felvettek aránya a közgazda-

sági ágon 6 százalékponttal magasabb, aközben az összes felvett hallgató átlagos teljesítményét leginkább jelző súlyozott határpont is magasabb 3,6 ponttal. Ez annak tudható be, hogy a közgazdasági ágon fajlagosan kevesebb a jelentkező, átlagos felvételi pontszámuk viszont magasabb.

Az egyes szakokat tekintve további fontos különbséget találunk a két gazdaságtudományi képzési ág között: az üzleti ágon a minimális intézményi határpontszám lényegében kiegyenlítődik, ugyanakkor a közgazdasági ágon kifejezetten magas, 28 pontos különbség tapasztalható. A maximális határpontszámot nézve az üzleti ágon egy kirívó esetet találunk, nevezetesen az emberi erőforrások szakot, ahol a legerősebb intézménybe is már 123 ponttal be lehetett jutni.⁶

Miközben normatív elveket továbbra sem igen találhatunk – ilyen lehetne esetleg az üzleti szakokon a minimális határpontszám kiegyenlítődése –, a súlyozott átlagos határpontszámokat és a felvettek arányát együtt tekintve világosan kirajzolódik a szakszintű keretszámok meghatározása során diszpreferált szakok köre. A felvettek aránya alapján két, nagyszámú elsőhelyes jelentkezőt vonzó és az ágazati-szakmai képzéshez legközelebb álló üzleti szak (a turizmus és vendéglátás, illetve a kereskedelem és marketing) mellett a legfőbb vesztes a nagyságrenddel kisebb piacot jelentő alkalmazott közgazdaságtan szak. A 0,29-es viszonyszám a közgazdasági ágon kirívóan alacsony, de jóval kisebb az üzleti szakok összesített értékénél (0,36) is. Az említett három szak átlagos felvételi határpontja is az élmezőnybe tartozik, sőt az alkalmazott közgazdaságtan szaké valamennyi szak közül a legmagasabb (139,7).

Látványosan preferált szakok a fenti mutatók alapján a közszolgálati és az emberi erőforrás szakok. Emellett a felvettek arányát tekintve a kis létszámú, és nagyon magas határpontszámú gazdaságelemzés; mindkét indikátor tekintetében, de moderált mértékben a pénzügy és számvitel, valamint – tekintettel az összes felvettek kiugróan magas számára is – a gazdálkodás és menedzsment tűnik az oktatáspolitikai által valamilyen formában támogatni szándékozott szaknak.

Világosan kiderül, hogy ugyanezek a preferenciák a szakok keretszámain keresztül már egy évvel korábban is jelen voltak, viszont az intézményi alkumechanizmus és az összességében 40 százalékkal magasabb felvett hallgatói létszám elfedte az ebből adódó disszonáns hatásokat. A két év közti változásokat tekintve arra a megállapításra juthatunk, hogy a pozitív preferenciák enyhülésével elmozdulás történt az egyes szakok homogénebb, keresletsemlegesebb megítélése irányában. Ezzel együtt azonban tovább csökkentek a három diszpreferált szak felvételi arányai is, vagyis a relatív javulást erős abszolút visszaesés kísérte.

Vizsgálatunkat immár a közgazdasági szakokra szűkítve, akár a minimális határpontokat, akár a felvettekkel súlyozott átlagos határpontokat nézzük, feltűnő a közszolgálati szak mutatóinak alakulása. A felvételi határpontok minimumértékeinek ismeretében a közszolgálati szakon intézmények közötti erős eltérésekre kell gondolnunk, vagyis az árnyaltabb véleményalkotás érdekében célszerűnek látszik a közgazdasági alapszakok részletesebb, intézményekre lebontott adatokon keresztül történő vizsgálata a következő két alpontban.

⁶ A Budapesti Corvinus Egyetem - valószínűleg a 2006-os felvételi tapasztalatokból kiindulva - 2007-ben ezt a szakot már nem hirdette meg. Hasonló kivonulásra más példát a gazdasági képzési terület egészén sem találunk.

3.2. A KÖZGAZDASÁGI SZAKOK FELVÉTELI EREDMÉNYEINEK ÁTTEKINTÉSE

A három közgazdasági szak jelentkezőinek, illetve állami finanszírozású képzésre felvett hallgatóinak 2007-es adatait tartalmazó 3. táblázatunkban az egyes intézmények, szakok és képzési formák a pozitív felvételi döntéshez szükséges minimális pontszám (a továbbiakban: határpontszám) szerint csökkenő sorrendben szerepelnek.⁷

3. táblázat: Közgazdasági alapképzési szakokra állami finanszírozásba jelentkezők és felvettek száma és a felvételi ponthatárok 2007-ben

Intézmény	Szak	KMF	Jelentkezők		Felvettek	Ponthatár
			Összes	Első		
BCE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	596	207	83	140
BMGE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	299	42	7	140
BCE	gazdaságelemzés	ANA	250	78	48	139
PTE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	194	46	7	137
BCE	közszolgálati	ANA	459	86	36	134
PE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	241	49	2	134
BKÜF	közszolgálati	ANA	167	18	30	122
DE	közszolgálati	ANA	305	42	25	122
SZE	közszolgálati	ANA	277	60	23	122
ÁVF	közszolgálati	ANA	142	17	9	122
ÁVF	közszolgálati	AEA	69	24	16	115
KRF	közszolgálati	ALA	122	32	19	111
közgazdasági szakok állami finanszírozás összesen			3347	740	305	

Az ebben a szerkezetben egyébként nem lekérhető, általunk összeállított táblázatban számos meglepő eredménnyel találkozhatunk:

- Az alkalmazott közgazdaságtan és a gazdaságelemzés szakokon az intézményi határpontszámok a 134–140 pontos sávban helyezkednek el.⁸
- A közszolgálati szakon az intézményi határpontszámok lényegesen alacsonyabbak (kivétel: Budapesti Corvinus Egyetemet, ahol a határpontszám 134 pont), nappali képzési formában egységesen 122 pont, esti és levelező képzésen 115, illetve 111 pont.
- Az alkalmazott közgazdaságtan szak magas pontszámai, alacsony létszámai és három olyan, a szakot meghirdető állami egyetem mint a BMGE, a PTE és PE vélelmezhetően számottevő kihasználatlan képzési kapacitásaival (mindösszesen 16 állami finanszírozású hallgatói hely) szemben a nem állami BKÜF és ÁVF 115–122 ponttartományban mindösszesen 55 államilag finanszírozott helyet, a 305 államilag finanszírozott hely 18% százalékát szerezte meg.

⁷ Az egyes képzési formák jelölésére a táblázat harmadik oszlopában használt rövidítések az alábbiak: ANA: alapképzés, nappali, állami finanszírozás; AEA: alapképzés, esti, állami finanszírozás; ALA: alapképzés, levelező, állami finanszírozás. Ahol a felvételi határpontszám azonos, ott egyszerűen az abc-t követtük a sorba rendezésnél.

⁸ A mindössze 2 főnyi állami finanszírozásban részesülő Pannon Egyetem nélkül a sáv még szűkebb: 137–140.

Érdemes felidézni a még intézményi szintű alkufolyamaton alapuló, de már bolognai rendszerű szakstruktúrával rendelkező 2006. évi felvételi eljárás eredményeit is (4. táblázat).

4. táblázat: Állami finanszírozású közgazdasági alapképzési szakokra jelentkezők és felvettek száma és a felvételi ponthatárok 2006-ban⁹

Intézmény	Szak	KMF	Jelentkezők		Felvettek	Ponthatár
			Összes	Első		
BCE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	608	193	52	139
BMGE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	308	40	20	138
BCE	gazdaságelemzés	ANA	316	115	70	138
PTE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	228	57	29	128
BKF	közszolgálati	ANA	34	6	9	123
BCE	közszolgálati	ANA	93	21	35	122
DE	közszolgálati	ANA	198	35	50	119
VE	alkalmazott közgazdaságtan	ANA	142	36	39	116
ÁVF	közszolgálati	AEA	128	69	37	115
SZE	közszolgálati	ANA	110	26	42	111
KRF	közszolgálati	ANA	96	23	40	97
KRF	közszolgálati	ALA	54	27	29	96
állami finanszírozású közgazdasági szakok összesen			2315	648	452	

Valamivel kisebb létszámú kínálati oldal mellett részben hasonló eredményeket találhatunk:

- Az alkalmazott közgazdaságtan és a gazdaságelemzés szakok 2006-ban is a határpontszám szerinti rangsor élén állnak. A lista első három helyén a két egymást követő évben alig változott a határpontszám.
- A közszolgálati szakokon tipikusan jóval alacsonyabb, Gyöngyösön például 100 alatti pontszámmal is be lehetett kerülni állami finanszírozású képzésbe.
- Az elsőhelyes összes jelentkezések száma 2007-re erőteljesen emelkedett (!), de ez döntően a közszolgálati szak iránti jelentősen növekvő keresletnek a következménye.¹⁰
- Közszolgálati szakon a BCE (nappali) és az ÁVF esti képzése kivételével minden más intézménybe és képzési formára magasabb a felvettek, mint az elsőhelyes jelentkezők száma. A hallgató kereslet 2007-re történt növekedésének hátterében részben ez állhat.
- Az alkalmazott közgazdaságtan szak határpontszáma Pécsen 9, Veszprémben 18 ponttal volt alacsonyabb 2006-ban, mint 2007-ben. Ezek az intézmények egyúttal (a BMGE mellett) a 2007-es év legnagyobb vesztesei. Pedig utóbbi esetben mindössze 2 pont volt a határpontszám emelkedése.¹¹

9 A két év között két intézmény is nevet – és ezzel rövidítést – váltott. A Veszprémi Egyetem (VE) Pannon Egyetem (PE) lett, a Budapesti Kommunikációs Főiskola (BKF) pedig Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola (BKÜF).

10 Alkalmazott közgazdaságtan szakon szerény emelkedés, gazdaságelemzés szakon pedig érdemi csökkenés tapasztalható.

11 Ha feltesszük, hogy az adott helyre jelentkező hallgatók pontszám szerinti eloszlása nem változott jelentősen, akkor ez arra utal, hogy az eloszlás felső széléhez igen közeli tartományban lehetnek a 2007-es ponthatárok. Tekintve, hogy a ponthatárok az elvi maximumhoz (144 pont) is igen közel esnek, valószínűleg ez a helyzet.

3.3. A GAZDASÁGTUDOMÁNYI KÉPZÉSI TERÜLET ÉS A KÖZGAZDASÁGI KÉPZÉSI ÁG BELSŐ ARÁNYAI

A 2007. évi felvételi eredmények kapcsán a közgazdasági képzési ág gazdaságtudományi képzési területen belüli részesedését és az egyes közgazdasági szakok ezen belüli arányait vizsgálva, első megközelítésben az alábbi következtetéseket fogalmazhatjuk meg:

- A gazdaságtudományi képzési terület belső arányainak, ezen belül a közgazdasági képzési ág 5 százalékos részesedésének kormányzati meghatározása során alkalmazott (normatív) elvek nyilvánosságának és megalapozottságának hiánya. Az alkalmazott közgazdaságtan és a gazdaságelemző szakok sajátossága elsősorban a képzés szemléletében, elméleti és módszertani megalapozásában ragadható meg, ezen a ponton különösen fontos lenne egy megfelelő mélységű munkaerőpiaci prognózis elkészítése és nyilvános szakmai vitája. Az államháztartási reform, a nagy fejlesztési programok, a regionális szemlélet vagy az ökológiai problémák növekvő jelentőségének ismeretében mindenesetre legalább is kétségeink vannak a jelenlegi arányok védhetőségével kapcsolatban.
- Amennyiben a közszolgálati szak továbbra is a közgazdasági képzési ág része marad, a kormányzat saját elveivel is ellentétesen cselekszik.
- A közgazdasági képzési ág belső arányainak ismeretében megdőlni látszik a minőségi felsőoktatás kormányzati kommunikációban hangsúlyos szerepet játszó célkitűzése. A közszolgálati szak magas részaránya csak az alkalmazott közgazdaságtan és a gazdaságelemző szakok határpontszámainál jóval alacsonyabb, a gazdaságtudományi képzési terület egészén is gyengének számító határpontszámok mellett teljesíthető.
- A közszolgálati szak magas részaránya – a teljesítéséhez szükséges alacsony határpontszámok következtében – kérdésessé teszi az államilag finanszírozott hallgatói helyek új allokációs mechanizmusa által elérni szándékozott célkitűzés, a (magas pontszámmal rendelkező, ezáltal) felvételre kerülő hallgatók preferenciáin alapuló férőhelyelosztás megvalósulását.
- Az alkalmazott közgazdaságtan és a gazdaságelemző szakokat, illetve a közszolgálati szakot elindító intézmények névsora, részesedésük és felvételi pontszámaik arra utalnak, hogy a közszolgálati szak magas részaránya kérdésessé teszi az intézmények közötti differenciálódás, szintúgy az új felvételi eljárástól remélt erősödését.¹²

4. A KÖZGAZDASÁGI KÉPZÉSI ÁG FELSŐOKTATÁSI RÉSZESEDÉSÉVEL KAPCSOLATOS NEMZETKÖZI TAPASZTALATOK

Nem könnyű feladat olyan hiteles, nemzetközi összehasonlításra alkalmas statisztikai adatokat felkutatni, amelyek túlmennek a képzési területek mélységén. A kereszt-

¹² Tanulságos, ha megnézzük az egyes képzéshelyek MAB akkreditációs határozatait, amelyek a feltételekben meglévő különbségek jelzése mellett egyes közszolgálati képzések közgazdasági képzési ághoz való tartozását is különös megvilágításba helyezik (például „menedzser” megnevezésű szakirányok, stb.).

metszeti adatokat tartalmazó források közül talán legismertebb az OECD „Education at Glance” c. kiadványa, azonban ebben sem találhatunk támpontokra, ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy a magyar nomenklatúrában „közgazdasági képzési ág”, az angol nyelvterületen „economics” néven ismert diszciplína milyen részarányt képvisel a gazdasági képzéseken vagy akár a teljes felsőoktatási képzési palettán belül. Ugyanakkor fontos volna tudni, hogy a gazdasági képzési területen belül korábban 2007-re kimutatott 5 százalékos körüli arány (lásd 1. táblázat!), illetve a 300 fő körüli állami finanszírozásba felvételt nyert BA-hallgató a mintegy 48 ezer fő összes állami felvett-hez viszonyítva a képzési ág alul- vagy felülreprezentáltságára utal-e?

Hosszas kutatómunkával három ország: az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Németország vonatkozásában sikerült olyan nemzeti statisztikai kiadványokat találnunk, amelyek érdemi és megbízható támpontot nyújthatnak a kérdés megválaszolásához. E három országnak a világ tudományos kutatásában betöltött szerepe aligha igényel külön bizonyítást. Az is közismert, hogy a két angolszász állam sok szempontból mintaként szolgált a hazai – sőt az európai! – felsőoktatás átalakítási/modernizálási törekvései során. Mint látni fogjuk, ugyanez korántsem mondható el a közgazdasági képzési ág teljes hazai felsőoktatáson belüli reprezentáltságát tekintve.

A három ország nomenklatúra rendszere – miként a hazai szakfelosztás is – sok tekintetben nemzeti jellemzőket hordoz, így természetesen nem egységes. A nemzetközi összehasonlítás elkészítésekor a hazai közgazdasági képzési ággal összehasonlítható tartalmú külföldi képzési programok lehatárolásakor a lehető legóvatosabban igyekeztünk eljárni. Csakis olyan képzéseket vettünk figyelembe, amelyeknél egészen biztosak lehetünk abban, hogy idehaza a közgazdasági képzési ágon kívül sehová máshová nem tartozhatnának.

Igyekeztünk az egyes évek specifikus hatásait is kiküszöbölni az összehasonlításban azzal, hogy több éves átlagos arányokat vettünk figyelembe. Az időszakok pontos kezdete és vége (a rendelkezésre álló alapadatok miatt) országonként ugyan némileg eltér, mégis minden esetben az új évezred tendenciát prezentáljuk a következő táblázatban.

5. táblázat: A közgazdasági képzési ág BA hallgatóinak aránya nemzetközi összehasonlításban

	Egyesült Államok		Egyesült Királyság		Németország		Magyarország	
Időszak	2001–2005		2000–2006		2003–2006		2006–2007	
adatok (részarányok)	végzett		végzett		végzett	felvett	összes felvett	állami felvett
közgazdász/összes %	1,7		1,3		1,4	2,6	0,6	0,7
közgazdász/üzleti %	7,8		11,8		15,3	21,0	3,1	5,3
üzleti/összes %	21,7		11,0		9,1	12,4	10,5	7,9

A továbbiakban, a táblázatban szereplő háromféle részarány nemzetközi összehasonlításakor érdemes elsőként az angolszász országok adatait szemügyre vennünk, mert ők fogadják a legtöbb külföldi hallgatót, nyilván összefüggésben azzal is, hogy gazdasági képzések nemzetközi rankingjeinek első 20–30 helyét minden részterületen az ott található egyetemek dominálják. Mindkét ország esetében a végzett BA hallgatókra vonatkozó adatok ismertek. A német adatok ugyanakkor épp azért lesznek fonto-

sak számunkra, mert ott végzetek mellett – a hazai adatokkal közvetlenebbül összevethető formában – a felvettek részaránya is ismert.

A végzett közgazdász-hallgatók összes végzett hallgatón belüli 1,7 százalékos (USA), ill. 1,3 százalékos részaránya (UK) megközelítőleg kétszerese a hazai részarányának, noha az utóbbi esetben egyelőre csak a Bologna-típusú képzésekbe felvettek (és nem végzettek!) arányát ismerhetjük. A téma vezető kutatójaként ismert *John Siegfried* professzor munkáiból azt is tudhatjuk, hogy a közgazdasági (economics) BA-képzések részarányának időszora az USA-ban stacioner, tehát hosszabb időszakot szemlélve stabil átlagot mutat.¹³

A közgazdasági képzési ágon tapasztalható, az összes képzéshez viszonyítva is magas potenciális lemorzsolódás jelentőségét a német adatok indikálhatják, hiszen ott a felvetteknél a részarány még 2,6 százalékos, miközben a végzeteknél már csupán 1,4 százalék, mely utóbbi szépen egybevághat a két angolszász ország adatával.

A nemzetközi tapasztalatok alapján tehát nagyon súlyos tanulságok adódnak számunkra:

Egyértelműen kijelenthető, hogy a képzésbe felvett hazai közgazdász-hallgatók összes BA felvetten belüli 0,6–0,7 százalékos részaránya *nemzetközi összevetésben rendkívül alacsony*, a legkonzervatívabb módon számolva is csak fele, egy realisabb szemléletben, a lemorzsolódással is kalkulálva mindössze negyede/ötöde a hazai felsőoktatás-politika általános céljainak mintájaként rendszeresen használt nyugati országokéhoz képest. Az alacsony hazai részarány korrekciójának szükségességét ez ismét és rendkívüli hangsúllyal húzza alá.

A közgazdasági képzési ágat az üzletihez viszonyítva hasonló – helyenként még erősebb – aránytalanságok láthatók,¹⁴ de ezek mögött az egyes országokban markánsan eltérő tényezők húzódnak meg. Az USA-ban az üzleti BA képzésekben végzetek az összes végzett több mint egyötödét teszik ki, ami nemzetközileg is kiemelkedően magas.¹⁵ A német adatok egy más szempontból képeznek végleletet, mert ott a felvett közgazdasági kurzusok aránya kiugróan magas (21 százalék). Talán a brit adatok jelenthetik az „arany középutat”, amennyiben ott az üzleti képzések összes képzésen, és közgazdasági képzések üzleti képzéseken belüli részaránya is picivel 10 százalék feletti a végzetek körében. Ebből kiindulva, és az üzleti képzéseken is az összes képzésekhez viszonyított nagyobb lemorzsolódást, valamint a korábbi évek közismert túlképzését együttesen figyelembe véve kijelenthető, hogy az üzleti képzési ág részaránya Magyarországon ma nagyságrendileg nincs tévesen kalibrálva. A közgazdasági képzési ág súlyos arányvesztését kompenzálni hivatott állami finanszírozási keretek ezért nem elsősorban az üzleti képzések rovására keresendők, hanem az egyéb, a munkaerőpiac által kevésbé preferált, a végzősök elhelyezkedési problémáival jobban sújtott képzési területeken.

13 Margo, R. A.–Siegfried, J. J. (1996): Long-Run Trends in Economics Bachelor's Degrees. *Journal of Economic Education* (27), 326-336.o.

14 Az állami finanszírozású felvettek 5,3 százalékos hazai részaránya az USA 7,8 százalékos, Nagy Britannia 11,8 százalékos arányával áll szemben. A hazai költségtérítéses képzéseket is figyelembe véve a kontraszt még nagyobb, hiszen az összes felvetten belüli a közgazdász hallgatók részaránya csak 3,1 százalék.

15 Ez magyarázza, hogy a közgazdász/üzleti végzetek aránya az USA-ban kb. kétharmada a brit és fele a német aránynak, de ez még mindig minimum 50 százalékkal meghaladja a megfelelő hazai arányt.

Korábban már rámutattunk arra, hogy a gazdaságtudományi képzési területen belül az egyes szakok 2007-es állami finanszírozású országos keretszámainak meghatározásakor a 2006-os, egyedi intézményi alkukon alapuló strukturális arányok adták a horgonyt. Ugyanakkor a 2006 előtti időszakra idehaza a közgazdasági és üzleti profilú képzések sem megnevezésükben, sem belső tartalmukban nem különíthetők el világosan az angol economics/business, vagy a német VWL/BWL fogalompárok mintájára.

Nincs semmi okunk feltételezni, hogy a 2006-os intézményi alkukon elfoglalt kormányzati tárgyalási pozíció tekintetbe vette volna a nemzetközileg érvényes arányokat a közgazdasági és az üzleti képzési ág állami finanszírozású keretszámainak meghatározásakor. Azt azonban határozottan kijelenthetjük, hogy erőteljes – lehetőség szerint már 2008-ban elinduló, azután több év távlatában folyamatosan érvényesülő – korrekciós lépések nélkül a közgazdasági képzési ág nemzetközi összehasonlításban súlyosan alulreprezentált marad a teljes hazai felsőoktatáson belül.

5. A NEM ÁLLAMI FENNTARTÁSÚ INTÉZMÉNYEKRŐL

A gazdaságtudományi képzési terület piaci feltételei, vagyis a hallgatólétszám korábbi gyors növekedése és a többi képzési területhez képest jelentős költségtérítéses hallgatói kereslet, *kedvező lehetőségeket kínált a nem állami fenntartású, azaz alapítványi fenntartású vagy magántulajdonú (a továbbiakban: nem állami) intézmények számára.* Ezek a nem állami intézmények a felvételi allokáció nyomán 2006-ban 963, 2007-ben pedig 703 államilag finanszírozott hallgatói helyet megszerezve, a gazdaságtudományi képzési piac nem elhanyagolható tényezőivé váltak.

Nem célunk a nem állami intézmények jelenlétének feltétlen, kategorikus elutasítása. A megalapozott állásfoglalás előfeltétele ezen intézményi kör valós szerepének megismerése, érdemes tehát megvizsgáljunk, hogy milyen következményekkel járt az új felvételi allokációs mechanizmus bevezetése a gazdaságtudományi képzési terület nem állami intézményeire. Mennyiben indokolható ezen intézmények továbbra is figyelemre méltó piaci részesedése:

- az általuk nyújtott oktatás átlagosnál magasabb színvonalával, amelynek indikátora az új felvételi rendben az adott intézménybe jelentkező hallgatók felvételi pontszáma;
- képzési kínálatuk hiánypótló jellegével olyan szakokon, ahol az állami intézmények kínálata viszonylag alacsony, fontos szerepet játszva ezzel az államilag finanszírozni szándékozott hallgatói kereslet kielégítésében;

A fenti kérdések teljes körű megválaszolása meghaladja jelen írásunk lehetőségeit, a helyzet intuitív megítéléséhez – korábban is használt indikátoraink állami versus nem állami alapon történő összevetésével – azért szeretnénk objektív támogatással szolgálni. Ennek megfelelően kiindulópontunk az állami finanszírozású képzésekre történő felvételhez szükséges minimális pontszám, a felvettek számával súlyozott határpontszám, illetve az elsőhelyes jelentkezőkből bejutottak aránya a gazdasági képzési területen 2007-ben.

A 6. táblázatban sajátos ellentmondást fedezhetünk fel: miközben a határpontszám valamennyi szakon a nem állami intézményekben magasabb, addig a felvettek

számával súlyozott határpontszámok esetében a helyzet fordított, a kapott érték (az emberi erőforrások szak kivételével) magasabb az állami intézményekben. A képzési terület egészét nézve az eltérés mértéke: $127,8 - 124,2 = 3,6$ pont.

6. táblázat: Állami finanszírozásba felvettek határpontszámai és az elsős helyes jelentkezőkhöz viszonyított arányai a gazdasági alapképzési szakokon, 2007-ben

Szak megnevezése	legkisebb határpont		súlyozott határpont		felvettek aránya	
	állami	nem állami	állami	nem állami	állami	nem állami
Alkalmazott közgazdaságtan*	134		139,7		0,29	
Gazdaságelemzés*	139		139,0		0,62	
Közszolgálati	111	115	124,2	120,0	0,40	0,93
Közgazdasági alapszakok	111	115	133,2	120,0	0,37	0,93
Emberi erőforrások	119	123	121,8	123,0	0,42	0,83
Gazdálkodás és menedzsment	120	121	125,9	122,5	0,42	0,38
Kereskedelem és marketing	120	126	128,7	127,3	0,32	0,17
Nemzetközi gazdálkodás	120	124	133,1	129,3	0,43	0,25
Pénzügy és számvitel	120	122	124,0	122,0	0,49	0,31
Turizmus és vendéglátás	120	121	131,3	128,0	0,24	0,16
Üzleti alapszakok	119	121	127,5	124,6	0,37	0,26
Gazdasági összes	111	115	127,8	124,2	0,37	0,28

*Alkalmazott közgazdaságtan és gazdaságelemzés szakokon csak állami intézmények hirdettek képzést

A látszólagos ellentmondás az *állami intézményi kör sajátosan differenciált voltával* magyarázható. Vannak intézmények, ahol az első helyes jelentkezők nagy része még igen magas pontszámmal (alkalmazott közgazdaságtan és gazdaságelemzés szakon akár jóval 130 pont feletti eredményekkel) sem nyer felvételt, miközben a határpontszámok listája (és az immár több független forrás által is rendszeresen publikált rankingek) végén szereplő intézmények kapacitásainak jelentős része, a vonatkozó implicit kormányzati célokkal összhangban kihasználatlan marad. A nem állami intézmények magasabb határpontszámának oka a náluk is kevésbé keresett, kevesebbre értékelt állami intézmények jelenléte.

Amire nem találunk magyarázatot: miért határoz meg a kormányzat nagyon alacsony létszámkorlátot a csak a magas reputációval bíró állami intézmények által meghirdetett szakokon, miközben más szakok kedvező létszámkorlátja révén átlagosnál alacsonyabb határpontszám mellett a nem állami intézmények százával juthatnak államilag finanszírozott hallgatókhoz?¹⁶

A felvettek és elsős helyes jelentkezők viszonyszámának statikus vizsgálata azt mutatja, hogy általában *a jelentkezők kisebb hányada nyer felvételt nem állami, mint állami intézményekbe*. Kiugróan magas arányával és viszonylag alacsony határpontszámával kivételt képez (újfent az emberi erőforrások szak mellett) a közszolgálati szak. A 2006 és 2007 közti változásokat vizsgálva azt láthatjuk, hogy miközben az – államilag finanszírozott helyekre történő – elsős helyes jelentkezések aránya a nem állami intézményekben az államiaknál nagyobb mértékben (11,4 százalék helyett 12,5 százalékkal) csökkent, addig a felvettek arányának csökkenése a nem állami

¹⁶ A nem-állami intézményekbe jutó államilag finanszírozott helyek száma közel ötszöröse (!) az alkalmazott közgazdaságtan és gazdaságelemzés szakok együttes létszámának.

intézményekben volt alacsonyabb (27 százalék a 29,8 százalékkal szemben). A súlyozott határpontszámokra gondolva az eltérés magyarázataként a minőségre hivatkozó érvelés nehezen alkalmazható.

Érzékenyen érintheti a nem állami intézményeket, hogy az egy intézmény egy szakára felvett államilag finanszírozott hallgatók átlagos létszáma a 2006-os 42 főről 2007-re 30 főre csökkent.¹⁷ Ha az összesen 24 elindult képzésből a 3 kiemelkedően magas létszámút kivesszük, akkor az átlagos létszám 20 főre csökken. Miközben mindez oktatás-módszertani szempontból szinte ideálisnak tűnik, a hallgatói normatíva nagyságának ismeretében vélhetően csak jelentős arányú, alacsonyabb bérkategóriába tartozó, tudományosan nem minősített vagy másod- (többed-) állásban alkalmazott oktatók, óraadók foglalkoztatásával finanszírozható.

6. ZÁRÓ GONDOLATOK

Miként tanulmányunk elején már utaltunk rá, a kormányzati reformretorika a felsőoktatás kérdésében az államháztartás általános problémái helyett előszeretettel fordul a munkaerőpiac változó elvárásainak hangsúlyozásához. Nehezen számszerűsíthető szempontokról lévén szó, talán nem is igazán meglepő, hogy a gazdaságtudományi képzési terület válhatott egy inkább bölcsész- és jogászképzésre hivatkozó érvelés talán legnagyobb vesztesévé. Úgy gondoljuk, hogy az erre vonatkozó kormányzati döntések, az alapul szolgáló munkaerőpiaci előrejelzések és a belőlük nyert normatív szempontok nyilvános végiggondolásának, szakmai egyeztetéseinek elmaradása önmagában is vitatható döntésekhez vezethetett, ami különösen súlyos következményekkel járt az egyes szakok államilag finanszírozott létszámkereteinek kormányzati meghatározása során. Az eddigi döntések talán legnagyobb vesztese a közgazdasági képzési ág, ezen belül pedig különösen az alkalmazott közgazdaságtan szak. Figyelembe véve az eddigiekben érvényesített kormányzati szakpreferenciák későbbi hallgatói preferenciákra gyakorolt hatásait, valamint a szakok közötti allokáció által kiváltott, intézmények közötti arányeltolódások jellemző irányait, fontosnak érezzük a kormányzati szabályozás normatív elveinek kidolgozását és eddigi gyakorlatának felülvizsgálatát.

(Jelen cikk rövidített változata a szerzők munkájának. A teljes tanulmány, mellékletekkel együtt elérhető a Pécsi Tudományegyetem Közgazdasági és Regionális Tudományok Intézete honlapján:

http://www.krti.ktk.pte.hu/files/tiny_mce/File/MT/mt_2008_3.pdf

¹⁷ Az állami intézményekben is jelentős csökkenés tapasztalható, 77-ről 55 főre.